

ЕКСПЕДИЦИЯ В ИРАН ЗА УСТАНОВЯВАНЕ ИСТОРИОГРАФСКАТА ИНФОРМАЦИОННА КАРТА НА НЕСТИНАРСКАТА ФЕНОМЕНОЛОГИЯ В БЪЛГАРИЯ

проф. г.ук.н. Стоян Денчев
проф. г.п.н. Александра Куманова

ст.н.с. г-р Милен Куманов
ст.н.с. г-р Никола Казански

„Чагата на Адам едно са тяло“
Саади

I. Постановка

Програмата на настоящето изследване има качеството на историологична основа за концепцията „информационна среда“ (информационни фондове – информационни технологии – интеракции между хората и оборудването) (С. Г. Денчев), третирана като планетарна социокултурна антропосфера.

В съответствие с посочената платформа, информационната среда на трансмисиите на култура в нестинарската обредност от Древен Иран в Странджа става наблюдаема във вида на *информационна карта*, явяваща се в основата си *кадастрална интелигибилна архитектура на феномена (обреда)*.

Информационната карта на неститарската феноменология методологично е изградена от три съставни взаимопроникващи се и взаимоотразяващи се **разрези (структури)**:

I. **Информационни фондове** – култовите обекти, свързани с огнени церемонии и съпътстващите ги религиозни практики в принадлежащите им исторически архитектурни комплекси, установени предварително по справочно-библиографски път в и край следните градове на съвременен Иран: Занджан (Zanjan); Шираз – Градът на тайните (Shiraz); Персеполис (Парсополис) – Градът на персите (Persepolis); Фирузабад – Градът, наречен на видния персийски военачалник Пирус (Фирос) (Firuzabad); Язд – Градът на Господа Бог (Yazd); Мейбод (Meibod); Исфахан – Градът на конната армия (Isfahan).

II. **Информационни технологии** – социокултурният код на съответния огнен ритуал (обичай),

който не разглеждаме отделно и самоцелно, а интегрирано с информационните фондове (*вж по-горе*), изхождайки от принципната методологична постановка, че огнят е първата технология, чрез която човекът инициира появата на техносферата като антропосфера и семиосфера.

III. **Интеракции** – гледищата, установени в:

а) историографията на възникващите разглеждани въпроси в принципна взаимосвързаност;

б) мненията на интервюираните специалисти в Иран.

Целите на експедицията, осъществена от 17 до 28 юни 2008 г. по изучаване на Древен, Доислямски Иран, концентрират вниманието ни върху решаването на две основни задачи:

1. провеждане на теренно наблюдение;
2. методологично разширяване на историографското изследване.

Очерталият се семантичен кръг кристализира във вид на информационна карта на изследваните феномени (огнените ритуали), съотнесен:

– с крайно оскъдното знание за технологиите на интересуваните ни въпроси в литературата;

– както и разбирането ни, че не сме водени от любопитство към атрактивната страна на третираната проблематика, а сме обърнати изцяло към стремежа да изучим рационално гълбинния – философския – смисъл на култа.

Описаната постановка позволява да обединим изучаваните „информационни фондове“ и „информационни технологии“ в интегриращия ги методологичен комплекс „**информационни реалии**“.

II. Информационни реалии

Интересуващите ни обекти са *светилища и храмове на огъня и принадлежащите им исторически комплекси*.

Времето на пътуването е подбрано специално – в началото на месец юни са тържествата на огъня в Иран, което е в очевидна връзка с ритуала на 3 юни в с. Българи в Странджа.

Тръгвайки от столицата Тех(е)ран (Tehran – Краят на Пътя), се насочваме към най-голямото зороастрийско светилище Тахт-е-Солейман – Тронът на Соломон (Takht-e-Soleiman) (III–IV в.) [Ил. 1], разположено в най-източната част на Северна Месопотамия. То представлява древен култов комплекс, състоящ се от храм на огъня, светилище на древноперсийската богинята на водите Анахита (наричана „Пречистата“, – съпруга на бог Митра, запомнена по нашите земи като арменско женско име)...

Самият Митра е староиранско божество на светлината, договорите и като изразител на волята на съгласието е крепител на космическия ред. Почитан е като син на върховния бог Ахура Мазда – Мъдър Бог (Ahura Mazda) – единственият действително съществуващ и творещ Бог на зороастрийците, на когото помага в битката му със силите на злото.

Роден в пещера, бог Митра убива сакралния бик, от чиято кръв се пораждат културните растения и опитомените животни, полезни за човека. И след появата на зороастризма той заема високо положение в персийския пантеон като неговия култ се разпростира в Мала Азия под формата на мистерии. Този култ става изключително популярен в цялата Римската империя чрез войниците, които го наричат „непобедимото слънце“ („Sol invictus“).

След провъзгласяването на християнството за официална религия бог Митра запада и изчезва, но новата вяра приема някои от неговите мистерии под формата на **тайнства**. Изобразяван е във фригийско одеяние, което безспорно говори за малоазийските му корени.

Характерно е, че тук, в Иран, както и на други места (Северна Месопотамия, Индия, Китай), култът към огъня е кореспондиращ с култа към водата.

Значението на светилището (Тахт-е-Солейман) се подчертава от факта, че до храма е издигнат грандиозен палат от времето на Сасанидската династия (224–642 г.). Целият дворецов комплекс е изпълнявал ролята на свещена столица, където се е извършвала коронацията на царете, при които зороастризмът е бил официална религия.

Зороастризмът е най-старата монотеистична религия на планетата, противопоставяща двете вечни начала – доброто и злото, възникнала през XII в. пр.н.е.,

която по времето на Ахеменидската династия (VI–III в. пр.н.е.) става национална религия на Иран.

В Музея на комплекса Тахт-е-Солейман виждаме с удивление снимка на ритуал на зороастрийци около неговото свещено езеро [Ил. 2], който изключително точно прилича на августовската *паневритмия* на *Бялото братство в България при Рилските езера*.

Преди да се насочим към град *Шираз*, посещаваме *християнската църква на асирийското вероизповедание*. *Асирийците*, заедно с несторианците и арменците, са най-значителните християнски общности в Иран. Установеното е указание за пътя на християнската култова трансмисия чрез асирийско – несторианско – арменски корен...

В околностите на Шираз (в дълбокия юг на Иран) се намира прочутата *Долина на царете (Nagsh-e-Rostam)*, където установяваме известния в историографията факт за приликата на барелефите на персийските владетели Дарий I, Шапур I и други [Ил. 3] с *Магарския конник* [Ил. 4], извисяващ се край първата българска столица Плиска...

Тук, край Шираз, се намира и един от най-древните храмове на огъня, за който, за голямо съжаление, се знае твърде малко. Отбелязваме характерните и за други подобни светилища форми на вертикално конфигурирани правилни паралелепипеди с размери ок. 15 x 5 x 5 м, изградени от огромни дялани камъни с характерни вдлъбнатини, напояващи рани, образувани от клюна на хищна птица...

Вероятно загадъчните вдлъбнатини на посочените култови обекти обозначават ударите на смъртта, съпътстващи човека в неговия жизнен път, които са в състояние да отнемат живота му, но не и неговата безсмъртна душа. Особено впечатляващи са изиданите отвътре прозорци с неизвестно предназначение. Предполагаме, че тези съоръжения са символи на прозрението на човешката душа, която „вижда“ не само физическия свят, но и трансценденталната вечност, обозначаваща феноменологията на духовния статус на човека в контекста на зороастризма. („То, что видит душа, виднее того, что смотрят глаза.“). Именно описаният контекст напомня за нестинарството като вътрешно просветление, отбелязано проникновено от акад. Михаил Арнаудов...

В Шираз огненият дух на зороастризма се проявява и в забележителната поетическа школа, която може да се проследи в продължение на повече от осемстотин години: Саади (ок. 1184 – ок. 1283 г.), *Хафез* (ок. 1325 – 1390 г.), *Кхаджу (Khajoo-y-e Kermani)* (1301–1375 г.).

Следният стих от Саади е написан на главния вход на сградата ООН като лозунг за обединение на всички хора на планетата в името на мира и приятелството:

*„Чагата на Адам едно са тяло –
от кал е сътворено по начало.
Една част само, ако заболее,
за нея всяка друга ще милее.
Ти, който не скърбиш за болка чужда,
човек да се наричаш – няма нужда.“*

Градините от вековни кипариси, иглолистни и широколистни дървета, образуващи алеи, оброчени от рози и други уханны цветя, сред прохладата на кристални езера, в които плуват златни рибки, са огласяни от дивните песни на птици небесни – това е духът на Шираз...

В непосредствена близост до Долината на царете е импозантната столица на Ахеменидската империя Персеполис (Парсеполис) (513–330 г. пр.н.е.). За съжаление, в резултат на унищожителното завоевание на Александър Македонски (Eskandar), наричан и досега от иранците „Прокълнатия“, са унищожени всички следи на зороастризма, свещените книги, библиотеката и архивът на царската канцелария, съдържащи сведения за огнените ритуали, както и други свидетелства за култа към огъня.

Все пак, впечатлени от изключителните останки на тази първа световна империя, попадаме на интересна находка. Това е изображението на Царя на царете Ксеркс (Xerxes I, 485–465 г. пр.н.е.), представен в естествен ръст във вид на барелеф върху внушителен дялан обелиск. Царят е изобразен с египетски божествени регалии върху главата (като бог Хор) носи двойната корона на Египет и ореола на слънчевия диск. (Хор е смятан за първият фараон. Фараонът на Египет е негово въплъщение и именно тази божествена същност дава законното основание за владичеството.)

Цар Ксеркс е облечен в еламска ритуална тога (Елам е най-древната цивилизация на света – 3200–3539 г. пр.н.е. и е разположена между Вавилон и Персия), украсена с крилете на главния асирийския бог Ашур (Assur). Това ни припомня, че в рамките на Персийската империя, както и преди нея, култовете към египетските богове и особено към някои от тях (бога на слънцето Ра, който е обединяван с Амон (Амон-Ра) и с Хор (Ра-Хоракти), Баст (Бастет) и други), са изключително влиятелни на цялата територия на Персийската империя и особено в най-западните ѝ части. По този начин, успоредно и едновременно с култа към огъня, е силно и влиянието на египетските божествени култове. Именно авторитетът на Египет прави властта на Ксеркс легитимна в очите на покорените народи...

По пътя за Язд (североизточно от Шираз) посещаваме гробницата на персийски цар Кир II Велики

(Cyrus the Great, ок. 600 или 576–530 или 529 г. пр. н.е.) – основател на Ахеменидската династия и на Персийската империя в Пасаргад (Pasargadae). Отново отбелязваме, че той също е изобразен с египетски божествени регалии на главата, което затвърждава изказаната теза. Тук намираме и изображение на цар Кир в одеяние на риба (вероятно олицетворява вавилонския бог на мъдростта и магията Ea), което очевидно е свързано с почитта на древните перси към общия шумерски културен корен, от който идва първото им – клинописното – писмо (по-късно те изобретяват собствената си писменост – древните персийски – авестийски – букви).

Всяка година от вечерта на 3 юни – в продължение на три дни – в Язд се паят огньовете и в светилищата, и по домовете. Тук се намира и най-големия действащ храм на огъня, където идват зороастрийци, преселили се преди хиляда години от Иран в Северозападна Индия (щата Гуджарат /Gujarat/).

Само в Язд свещеният огън се нарича „скрит“ огън и се пали по особен начин. Тук се извършват ритуали около запалената пещ, която се докосва от участниците в обряда с голи ръце и боси нозе. По този начин те приемат чрез церемонията божествената благодат на огъня – символ на Ахура Мазда... Тук безспорно намираме типологично сходство с ритуала в с. Българи в Странджа...

Отправляме се на североизток от Язд към главно-то светилище на зороастрийците „Чак Чак“ („Чик Чик“) – кап-кап (Chak Chak), именувано по звука на капещата вода от скалата в параклиса. При температура към 50° прекосяваме над 100 километра през пустинна местност, оградена от призрачни планински масиви, често миражно ту фантастично извисяващи се, ту фантастично изчезващи като при среща с неземна реалност (реално сме – като в огън – под властта на огнения диск на слънцето)... Гледката се сменя постоянно, но неизменна е перспективата на положението ни спрямо нея – винаги сме в идеалния център на абсолютната сфера, образувана от намиращите се по периферията ѝ планински очертания... Това ни напомня донякъде местонахождението на Плиска...

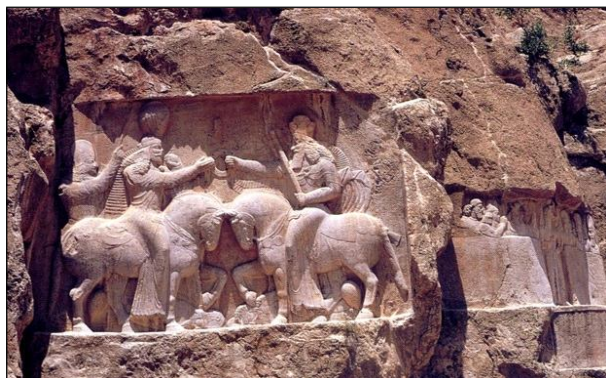
Пътят свършва в глуха планинска клисура, над която на труднодостъпни тераси, свързани със стръмни стълби, във вертикал от над 500 метра са разположени килиите на огнепоклонниците. Във всяка от тях има специален олтар за свещения огън. Свещенослужителите са със скромно облекло, но с характерните бяла риза и бяла шапка (напомнящи шлема на древните персийски царе)... Отново неволно си спомняме за Бялото братство на Петър Дънов...

Ил. 1. Зороастрийското светилище Тахт-е-Солейман – Тронът на Соломон (Takht-e-Soleiman) (III–IV в.). (Фотография от фотоархива на екипа)

Ил. 2. Ритуал на зороастрийци около священото езеро в комплекса на Тахт-е-Солейман, който изключително точно прилича на августовската паневритмия на Бялото братство в България при Рилските езера. (Фотография от Музея на комплекса на светилището)

Ил. 3. Барелефите на персийските владетели Дарий I, Шапур I, които се намират в прочутата Долина на царете (Nagsh-e-Rostam) в околностите на Шираз. (Фотография от фотоархива на екипа)

По стръмните стълби се изкачваме под върха на скалистия масив. Тук в пещера е светилището, в центъра на което има скален олтар, изграден във вид на сфера, радиално структурирана от дванадесет сребърни съда (отвеждат към астрологическата основа на зороастризма). Върху олтара горят три кандила. В дванадесет (!) съда, разположени кръгово в радиалната структура, се намират плодове, зърна, листа, аромати и други хтонични реалии – символи... Запалени са свещи (като тези в християнските и будистките храмове). Отгоре от скалата се стича вода, която капе в специални съдове...

По стените на светилището има снимки на светци (както при Зороастризма и Православието)... Отбелязваме сходство с обстановката в конака на с. Българи...

Самото светилище „Чак Чак“ е зад масивни медни двери, украсени с релефите на староперсийските божества, покрити със златен бронз.

На посрещналия ни свещенослужител даряваме кърпичка в торбичка от с. Българи, представяйки се, че идваме от Университета по библиотекознание и информационни технологии на България и Българската академия на науките... Той я приема с благоговение и я докосва леко с устни, покланяйки се. Ние също свеждаме нагорещените си чела, докосвайки с тях свещената полувлажна скала...

На пътя обратно към Язд посещаваме светилище, разположено в подножието на хилядолетен кипарис – свещено дърво в Иран. Върху типично зороастрийското олтарче са запалени три кандила, а над тях се извисява знакът на Ахура Мазда...

Най-големият днес действащ храм на зороастрийците в Иран е изграден през 1934 г. в Язд. Преди това храмът е бил в провинция Парс и други места в страната. Комплексът се състои от градина, кръгло езеро пред входа и голям цветен барелеф на Ахура Мазда над входа на светилището.

Самият образ на Ахура Мазда е стилизиран във вид на възрастен човек с голяма брада (защото само възрастният има житейски опит); той държи в ръцете си кръг (знак, че се прекланя пред волята на Бога) [Ил. 5]. Ахура Мазда е препасан с широка и дълга разгъната лента, чиито три части символизират триадата от феномени „добри думи – добри мисли – добри дела“. Под кръста му има друг по-голям кръг, олицетворяващ вечния кръговрат на живота – слънчевия диск, от който радиално излизат – на мястото, на което изображението на фигурата би следвало да има нозе, – равните краища на две други ленти, обозначаващи извечната борба в света между доброто и злото.

Вътре в средата на светилището в Язд има олтар, зад чието стъкло се вижда горящият в месингов жертвеник вечен огън. Този огън се подновява с дърва три пъти на ден от свещенослужител (маг). В предверието в специални рамки са закачени откъси на текстове от свещените книги на зороастрийците в оригинал (на староперсийски /авестийски/ език) и в превод на английски. Вдясно под олтара има цветна картина, изобразяваща самия Заратустра (Зартошт, Zoroaster) според традициите на индийските зороастрийци (парси). Огънят се поддържа от тях, но се посещава свободно от всички.

Посещаваме и намиращите се край Язд мистични Кули на Мълчанието, където преди повече от хиляда години са се извършвали погребалните ритуали на зороастрийците. Те са твърде специализирани и са приспособени за излагането на телата на покойниците за храна на птиците и по-късно – погребване само на костите.

Принципна за зороастрийската архитектура е ориентацията на култовите ѝ постройки по четирите посоки на света. Тук са отчетени астрологически тънкости като акцентът е върху индикациите на Слънцето (ориентиращо Земята като космически обект): земният образ на Слънцето е огънят...

В Исфahan посещаваме едно от най-важните места в нашата програма – един от най-големите действащи храмове на зороастрийците [Ил. 6]. Тук имаме специална вълнуваща среща със свещенослужителя Негово Преподобие Бехзад Никбин (Behzad Nikbin), който лично ни прие – и от самото начало до края на мисията ни – ни оказва подчертано внимание. Попадаме под обаянието на изключителната харизма, струяща се от неговата личност...

Храмът представлява каменна двуетажна сграда, на фронтона на която има импозантен цветен барелеф на Ахура Мазда. Около стълбите, водещи към храма, се издигат, симетрично разположени, скулптурите на две лъвски фигури, символизиращи бог Митра (според изричното пояснение на свещенослужителя)...

Според традицията се събуваме и влизаме сами в храма, чиято вътрешност е изцяло от бял мрамор. В центъра на храмовото пространство се намира олтарът с жертвеник, върху който гори вечен огън. След като изпълняваме определени ритуали, внимателно разглеждаме вътрешната подредба на светилището. Точно срещу олтара има друг цветен барелеф на Ахура Мазда, под който се намира голямо цветно изображение на Заратустра, облечен в сияйни бели дрехи и препасан със златотъкан пояс и характерна персийска препаска, а на главата му

Ил. 4. Барелефът на Магарския конник, извисяващ се край първата българска столица Плиска. (Рисунка)

Ил. 5. Барелефът на Ахура Мазда над входа на светилището на зороастрийския Храм на огъня в Язд. (Фотография от фотоархива на екипа)

Ил. 6. Храмът на зороастрийците в Исфahan. (Фотография от фотоархива на екипа)

Ил. 7. Уникалните и изключително наситени с послания скулптури от гранит – лъвски фигури, разположени на моста в Исфахан, символизиращи бот Митра („ирански“ лъв). (Фотография от фотоархива на екипа)

Ил. 8. Мраморната статуетка на лъв, намерена в южната част на България или в Плиска (IX в.), чийто оригинал се съхранява в Софийския археологически музей („български“ лъв). (Фотография от фотоархива на екипа)

Ил. 9. Митраистичният кръстен знак се намира в основата на най-стария градеж на култовите постройки. (Фотография от фотоархива на екипа)

има специална пророческа бяла шапка. Обувките му са златни и с подчертано овална форма. Косата му – като на пророк – е дълга и пада свободно на плещите му. В храма има и цветна живописна картина на старинен огнен ритуал...

Особено впечатление правят два фотопортрета, симетрично разположени срещу олтара. Единият от тях – значително по-малък (размери ок. 50 x 30 см) – е на родителите на дарителя на храма. Другият – тройно (!) по-голям – е на бабата на дарителя, която явно има особено важно сакрално значение...

Излизайки през преддверието в двора на храма, виждаме – зад стъклото на библиотечен шкаф – различни издания на свещените книги на зороастризма, а в левия ъгъл – малък скромен портрет на самия дарител.

Пред храма ни очаква любезно свещенослужителят и ни кани на душеспасителна беседа... Ние се осмеляваме да му зададем съществени за нашата мисия въпроси.

Според разказа на Бехзад Никбин, главното в храма на огъня е намирането на вътрешното духовно (скрито) съотношение между преплитащите се пластове на бог Митра, Заратустра и Ахура Мазда... Отговорът на свещенослужителя е просветляващо ясен: Ахура Мазда е върховното божество на огнения култ, Заратустра е пророкът на първата монотеистична религия на човечеството, а Митра е най-древното и изключително влиятелно божество в Индоевропейския (Иранския) пантеон, което и при зороастризма се почита – успоредно с върховния бог (Ахура Мазда), – оказвайки чрез своите тайни култови практики (мистерии) радикално влияние върху християнството – и то дълго след изместването на зороастризма от исляма (към XI–XII век)...

В Исфахан преминаваме реката по един от най-старите мостове, изграден през XI в. Тук установяваме местонахождението на две еднакви много древни (с неизвестен произход и датировка), уникални и изключително наситени с послания лъвски фигури [Ил. 7], симетрично разположени – една срещу друга – на двата края на моста. Именно това са едни от най-старите идентифицирани в Иран символи на бог Митра.

Лъвските скулптурни изображения в Исфахан са от тъмносив гранит с мрежести жилки в цвета на пустинния пясък на Иран. Формите на животните са от изключително архаична култура на моделиране (овални, достигащи на места до сферичност). В пределно раззината паст на животните има сферично антропоморфно изображение на самия бог Митра, представен във вид на маска с лице на човек с широ-

ко открито чело и с пронизателен поглед с подчертано соларно излъчване на вложеното в него послание (за което допринасят, освен кръговата композиция на лицето, и радиално разположените му черти)...

...Досега никога не сме се натъквали нито на подобно изображение, нито на анималистично-антропоморфно *изображение на бог Митра*.

Несъмнено, приоткриващата ни се древна загадка на култова трансмисия, многократно пресемантизирана и наслоена във вид на многообразни пластове – един върху друг – в продължение на действие на категорията „дълго“ време – проектира нови направления на пресъздаваната културолого-феноменологична информационна карта на пътищата и посоките на духовно-религиозния живот, свързани с бог Митра и огнените мистерии, формирали се в Древен Иран и проникнали през Мала Азия (Северна Месопотамия) в югоизточния ареал на Балканския полуостров.

Очевиден е *соларният генезис като обозначение на космичния статус на СЛЪНЦЕТО, Земята и стихиите (ОГЪН, вода, земя, въздух) и човека*.

Изображението на бог Митра във вид на лъв (моста в Исфахан) – с подчертано соларна символика и абсолютна оптика (сферично-кубична) – е без съмнение отглас на ранния световен – с универсалните си за планетата ни – модели (на информационно моделиране) – *арийски култ (към слънцето) и архаичен световен женски символ* (днес лъвът е мъжки символ)! Произходът на символиката е **СЕВЕРЕН!**

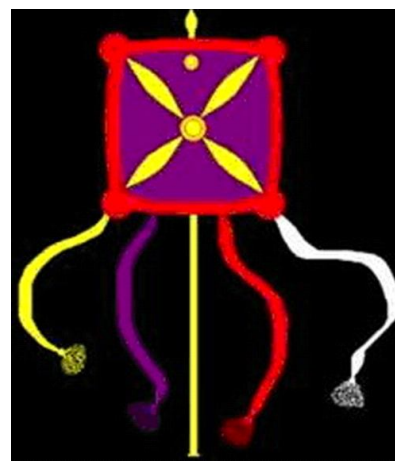
Митраистичният лъв от Исфахан („иранският“ лъв) е в очевидна връзка с експонираната мраморна статуетка на лъв, която по описание на документалните източници е намерена в южната част на България или в Плиска (IX в.) – старата българска столица [8]; копия са експонирани в Преславския музей и Шуменския музей; оригиналът се съхранява в Софийския археологически музей (България)!

Очевидно „българският“ лъв е с няколко века по-стар от приписваната му в музейните сбирки датировка (вероятно той е резултат на трансмисия на култ от Сасанидски Иран (II–VI в.); несъмнен е ЮЖНИЯТ (малоазийският) произход на символика, явно свързана с *култа към Кибела* – Великата Майка на боговете (месопотамско-малоазийска богиня; следи на култа ѝ има от IV-то хилядолетие преди н.е.). В ЮЖНИЯ „българският“ лъв е нарушена линията на идеалната оптика на формата на СЕВЕРНИЯ – „иранският“ лъв)!

Отсъствието на следа в историографията по проблематиката за „българският“ лъв, както и за „иранският“

Ил. 10. Митраистичният кръстен знак откриваме и в глинени и керамични съдове от различните епохи. (Фотографии от фотоархива на екипа)

Ил. 11. Митраистичният кръстен знак е заложен и в символиката на древното иранско знаме. (Реконструкция)

Ил. 12. Подова и стенна керамика и мозайка от Плиска и Преслав. (Фотографии от фотоархива на екипа)

Ил. 13. Битови и ритуални предмети и накити от Плиска, Преслав и Мадара. (Фотографии от фотоархива на екипа)

лъв, прави описанието на тези артефакти първо чрез настоящата публикация (получила финансиране в документацията на проведената експедиция (срв.: Протоколи от Заседанията на Академичния съвет на СВУБИТ от 28.06.2008 г. и 23.10.2008 г.). Без съмнение съпоставяните от нас информационни обекти са съществена следа в картографирането на култовите трансмисии от Мала Азия към Балканския полуостров. Всичко това придава особено значение на експертните оценки на специалистите по проблематиката. В иницирираната от екипа на настоящото изследване академична беседа на 31.10.2008 г. с археолога проф. Станислав Станилов се потвърди връзката на „българския“ лъв със Сасанидски Иран.

Кодираното символното обозначение на бог Митра е характерен кръст с диагонално пресичащи се линии (по секторите, свързващи часовете /на циферблата на часовника/ 11 с 5 и 1 със 7) – най-древното соларно обозначение, синтезиращо посоките на света.

Описаният митраистичен кодификационен белег установяваме в най-старите ислямски храмове – джамии, обществени сгради и градски комплекси, които са изградени изключително върху или около зороастрийски светилища на огъня.

Именно този – митраистичен – знак е в основата на най-стария градеж на отбелязаните постройки [Ил. 9].

Същият митраистичен знак срещаме и в рисунъка на мозайките по пода и стените на посочените постройки, и в глинените и керамични съдове от различните епохи [Ил. 10].

Именно митраистичният знак е заложен и в символиката на древното иранско знаме [Ил. 11],

което, за съжаление, след поражението на Сасанидската империя, е било унищожено от арабските завоеватели, но е съхранено като символ на много места по света – в архитектурните и ритуални художествени творения на човечеството (каквото е случаят с подовата и стенна керамика, мозайката [Ил. 12], ритуалните и битовите предмети [Ил. 13] от Плиска, Преслав и Мадара).

Допълнителни пояснения за някои визуализиращи информационни страни на проблемите, свързани с взаимоотношенията между огнения култ на зороастризма и мистерии на митраизма, намираме в уникалните артефакти, по време на посещенията ни в най-значимите – с планетарно значение – исторически музеи на Тех(е)ран – Националният, Археологическият, Керамичният и други...

III. Информационни интеракции

Митраизмът се засилва след падането на Ахеменидската империя и представлява преплитаща се комбинация от:

1. персийски зороастризм;
2. халдейска (вавилонска) теология;
3. местни култови практики от Мала Азия (Северна Месопотамия), свързани с обредността на хетите и фригийците, които именно имат най-скритите и тайни (огнени) мистерии.

Именно към последните – местни култови практики от Мала Азия (Северна Месопотамия) – може да бъде отнесено генетично нестинарството в Странджа, намираща се сравнително близо до посочения планетарен ареал.

Митраизмът в най-чистия си вид е застъпен в хетерогенните царства в централната и източната част на Мала Азия (Северна Месопотамия – днес: Източна Турция) като Хетската държава (1650–1200 г. пр.н.е.), държавата Урарту (IX–VI в. пр.н.е.), Фригийското царство (фригийците са с доказан тракийски произход!), Понтийското царство (IV в. пр.н.е. – 62 г.) (чиито династии на местни царе са носили името „митридати“ (дарен от Митра) и особено държавата Осроене или Едеското царство (137 г. пр. н.е. – 1146 г.).

Последното (царство – Осроене) е първата страна, приела официално християнството (!) и е център на несторианството с изключителен духовен авторитет както пред Рим, така и пред Константинопол.

Завладяването на западната част на Мала Азия води до бързото разпространение на митраизма в Римската империя главно чрез армията, която, побеждавайки понякога персите на бойното поле, в

същото време се възхищава на тяхното превъзходство в духовно-религиозен план.

За мистериите на Митра не се знае почти нищо, тъй като те са били особена тайна, но е известно, че имат връзка с огъня. Подобно на нестинарството, митраистките култови практики от Северна Месопотамия (днес: Източна Турция) са конкретните феномени на отключване и прилагане на мистичното (скрито, мълчаливо) знание, които са обвити във вековна загадъчност.

След митраизма в Северна Месопотамия възниква учението на манихейството (по името на иранския пророк Мани, 216–276 г.), което обединява принципи от зороастризма, будизма и християнството. Добре известно е, че тази доктрина се разпространява широко в България под формата на богомилство, което прониква чак до Северна Италия (патарени) и Южна Франция (бугри, катарите, албигойци)... Богомилите, бугрите, катарите (гр. – пречистени) са отивали доброволно в огъня на кладата, за да се пречистят за отвъдното...

Ритуалът на нестинарите (подобно на Възкръсението на Христос) показва, че може да се пречистиш през огъня без дори да загинеш телесно... Нестинарството е прадревна мистерия, идваща от шаманството, египетските мистерии, митраизма, богомилството...

За самите религиозно-култови практики на богомилите също е известно съвсем малко (тяхното духовенство от така наречените „свършени“ се е обличало в бяло), но е очевидно, че съвременното Бяло братство в България и Франция, както и на други места по света, има сходни практики със зороастризма, митраизма и богомилството – бели одежди, кръгови ритуали, ориентация към Слънцето, игри около огън...

Дори след тържеството на християнството в Римската империя при император Константин Велики (Constantine I, 272–337 г.) и майка му Елена (313 г.), самото то (християнството) приема някои от митраистките мистерии под формата на свети тайнства. В тази обстановка, парадоксално, но съвсем не случайно, вероятно, някоя от митраистките мистерии да е съхранена в смет (пресемантизиран) вид в някоя от изолираните източни части на империята, имащи дълбоки връзки с култовите практики на Иранска Северна Месопотамия (Източна Мала Азия: днес: Източна Турция)...

Без съмнение, декодирането на информационния код на култовите практики в Странджа следва да се търси именно в прастарата религиозна парадигма на Северна Месопотамия.

Важно е да се знае, че именно в Иран установяваме маршрутите, отвеждащи ни към описаната култова традиция в Източна Мала Азия (днес: Източна Турция), които са достъпни за наблюдение и проучване едва от съвсем скоро и то при извънредно сложни теренни условия.

Потвърждение на описаната насока намираме в следните факти:

1. главното древно светилище на огъня, съчетано с култовете на Митра и Анахита, се намира в най-северозападната част на Иран, до границата с Турция и по достоверни данни е пренесено там отвъд нея (от Иран);

2. основните огнища на тайните култови практики са древните царства в Северна Месопотамия (днес: Източна Турция), където се осъществява синкретичната връзка между мистериите на митраизма, огнения култ на зороастризма и източнохристиянските религиозни тайнства.

Отблясъкът на описаната култова смес най-вероятно е кристализирал в нестинарския феномен на Странджа, където се четат рудименти на съдържащите се в него (обрета) дълбоки многообразни пластове...

Именно в Северна Месопотамия, като връх на плодonoсия цивилизациoнен триъгълник Египет – Двуречие – Иран, се извършва амалгамирането на мистериалните огнени практики и раннохристиянските религиозни тайнства, рефлектиращи днес в нестинарството на Странджа като информационен код, свидетелствуващ за планетарните трансмисии на тайното (неявно, мълчаливо) знание...

Изложената концепция намира определено потвърждение и в директните интервюта със специалисти, получени в Иран в отговор на въпроса: какво е посланието на огнените мистерии:

Бехзад Никбин (Behzad Nikbin) – свещенослужител на зороастрийския храм на огъня в Исфahan: *„безспорна е връзката между митраизма и зороастризма през вековете, както и тяхното преплитане в не винаги известни духовни измерения и религиозни култови практики“;*

Хейдар Незхаб (Heidar Nezhab) – специалистка по история на древен Иран от Университета в Шираз: *„очевидно е влиянието на митраизма преди, по време на зороастризма и дълго време след него върху религиозно-духовните култови практики на народите от иранския ареал и по-специално в Северна Месопотамия“;*

Сепидех Замани (Sepideh Zamani) – Техеранския университет: *„има данни за възраждането на старите огнени култови сред съвременните иранци“;*

Иман Каеф (Iman Khaef) – инженер от Шираз с широки познания по древната история на Иран: „от десетина години се наблюдава връщането на стария обичай сред иранците – в края на календарната година да преминават през запалени огньове, за да получат благословия за добри мисли, добри думи и добри дела“.

Интересни свидетелства, информация и мнения в посока на описаната линия на свързаност между нещата, изложена тук, получаваме също и от специалистите: Сафари (Safari) от Техеран, Разаги (Razagi) от Шираз, Нейсари (Neysari) от Язд и Захеда (Zahedi) от Исфахан, които допълнително подкрепят тезата ни, че многопластовата полифонична тайна на огнения култ е в трансмисията както на скритото (hidden), така и на мъчаливото (tacit), знание, приоткриваща перспективна методология за рационалното и модерно декодиране като планетарна интегрална цялост чрез потенциала на информационната наука на XXI в. – информационната карта на знанието.

IV. Онтология

Описаните резултати от историографската експедиция в Доислямски Иран по декодиране на нестинарската феноменология носят и методологичния заряд на отваряне на сравнителното историко-теоретично знание у нас в съответствие със световните трансмисии на култура и вярвания.

Прекъснатата през втората половина на XX в. историографска традиция, заложена чрез трудовете в областта на античната история на българските историци Гаврил Кацаров, Димитър Дечев, Янко Тодоров и изкуствовада Богдан Филов, в които се преодолява романтичния период на отечествената историческа мисъл (о. Паисий Хилендарски), в съответствие с изследванията на унгарския историк – българист Геза Фехер (за иранистичния корен на българската история), получава своеобразно продължение в проучванията на историците от ново време, установяващи влияние и връзки на културни трансмисии между Древен Иран и Тракия (Иван Маразов и др.).

Отсъствието на посочване на аналозите на нестинарския ритуал и зороастрийската линия в иранистичните изследвания на българските историци и българистите днес е следа от липса на дълбоки познания в българската историческа мисъл по проблемите на философския и религиозен спектър на човечеството. Симптоматично е, че описаната тук празнота постепенно се запълва, което наблюдаваме в рефлексията на установяване на иранистичен ко-

рен на нестинарския проблем. Този процес произтича приблизително от 2000-та г. (Петър Голийски; Веселин Илиев и др.).

Историографските изследвания на Александър Бурмов, Александър Фол и Васил Гюзелев, както и трудовете на Христо М. Данов за траките по бреговете на Черно море, поради обществения климат и вкуса към монистичните – материалистичните – философски основи на познанието, характерни за втората половина на XX в., не осветяват в дълбочина многообразната сложност на многослойния религиозния култ, разпространен в третирания от тях историко-културен ареал...

Проведените – в руслото на хуманитарното знание – проучвания на проблема за нестинарството в резултат на изследванията за тракийския орфизъм на траколога Александър Фол (етноложки, митоложки и природен комплекс: Иваницка Георгиева; Валерия Фол, Ружа Нейкова; Диана Радойнова) по същество не продължават, а и прекъсват историографската линия на Г. Кацаров, Д. Дечев, Я. Тодоров и Б. Филов, намерила съответна рефлексия в идващата и трасиращата ги (концепциите на Г. Кацаров, Д. Дечев, Я. Тодоров и Б. Филов) антропологична линия на свързаност между информационните реалии от украино-българския учен Михаил Драгоманов, развита в трудовете на Иван Д. Шишманов и Михаил Арнаудов.

Изхождащи от очертаните – етнографски – граници на проучванията на Петко Рачов Славейков, са изследванията на шаманството и астрологическите основи на нестинарството в работите на професор Анчо Калоянов.

В литературата са все още изключително редки изследванията, посветени на религиозния спектър на човечеството, отразени в нестинарството (и в пресемантизацията му при християнизацията, в частност), както и тези, почиващи на историографския метод, – от типа на обобщаващата студия на Стефан Н. Стефанов [117].

Изложеното в никакъв случай не означава стремение към едностранност на идеите, владеещи съзнанието на авторите на настоящите редове, – към преднамерена иранизация, в частност, на оцелялата през вековете нестинарска обредност в България.

Ритуалът в Странджа има своите и тракологични, и орфични, и гръко-римски, и проч. семантични пластове...

Огнената практика на нестинарите преди всичко ни отвежда към *съотносимост на обреда едновременно с подобни и различни ритуали от далечните епохи на човешката цивилизация.*

Недопустимо е всяко едностранно тълкуване на нестинарството (било то иранистично, тракологично или др.), което води до методологични деформации не само на представите за феномена, но и на българската история като цяло.

Необоснованите крайности, характерни за цели времеви отрязъци на интерпретациите (*вж по-горе*), се превръщат в пречка за създаване на обективна периодизация на българската история и съдействат за разпространяването на неверни и повърхностни, опростенчески матрицизиращи схеми за възприятие на масовата култура.

Чрез задълбочено сравнително изучаване на документалния поток за нестинарството като интегрална система на трансмисиите на култура и вярвания, може да се установи все още недостатъчна свързаност в общественото съзнание на проблематиката на трудовете за:

1. нестинарския регион на България като цяло (Странджа: в далечното минало е най-северната територия на Древен Египет и най-северозападният край на Персийската империя (култовите средища и установените на територията им археологически находки, съхранявани днес под открито небе и в музейните сбирки на Плиска, Велики Преслав, Шумен, Велико Търново, Варна, Бургас, Малко Търново и др.: обекти от Мишкова нива, с. Евренозово, с. Калово, с. Заберново, м. Пропада, м. Индипасха и т.н.);

– 2. протоегипетските следи в информационния масив (информационните реалии, свързани с богинята Баст/ет/ в Странджа) (както и аналогично посочената протоиранска следа);

– 3. етимологичния историко-културен характер на установените връзки на трансмисиите.

17–28 юни 2008 г.

София – Техеран – София

Статията е докладвана на 27 юни и 23 октомври 2008 г. на Заседания на Академичния съвет на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии. Представена е във вид на Гленарен доклад на VI национална научна конференция с международно участие „България в културното многообразие на Европа“ – София, Национален дворец на културата, 1 ноември 2008 г. – Ден на народните будители

ИЗЛЕЗЕ ОТ ПЕЧАТ „КНИГА И КНИГОИЗДАТЕЛСКИ ПРОЦЕС“

Най-новото авторско изследване на доц. д-р Лъчезар Георгиев „Книга и книгоиздателски процес“ излезе от печат през ноември 2008 г. от Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“. Книгата е печаната по дигитална технология, с интересен оформен корица, схеми, снимки, факсимилета и графични илюстрации, с анотация на английски език за автора, както и преведено на английски съдържание. Обемът е 384 с.

„Книга и книгоиздателски процес“ включва два раздела (първият „Книга, книгоиздаване и печат“ представя различни традиционни и съвременни полиграфически технологии, свързани с производството на видовете издания – висок печат и стереотипия, дълбок печат, повърхнен печат, флексография и сериграфия, дигитален печат и иновации при отпечатването на книги и периодика. Включени са и изследвания върху новите специални оформителски средства в печатните медии и при композицията на детската книга.

Във втория раздел се включват изследвания върху историята на българското книгоиздаване от Възраждането до наши дни; разгледани са изтъкнати издатели, както и регионални печатници и издания с принос за родната книгоиздателска традиция. Интересно поднесен е очеркът за изтъкнатия великотърновски карикатурист Петър Борсуков. Последните две изследвания са посветени върху дейността на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“.

